

Пост-електоральні міграції банківських клієнтів

Олександр Жолудь,
економіс Міжнародного центру перспективних досліджень, для Української Правди, 12.05.2006

Після закінчення виборів і визначення, хто ж у найближчі п'ять років буде сидіти у ВР і місцевих радах, пішли розмови і про перерозподіл фінансових потоків. Деякі кишенькові банки можуть позбавитися своїх основних клієнтів, якщо не знайдуть підходу до нової влади. А це, в свою чергу, може привести до проблем з ліквідністю і навіть, у крайньому випадку, до банкрутства. Про банкрутство мова не йде, поки що. Серед найбільш яскравих прикладів можливого переходу основного клієнта називають випадки "Експрес-банку" і банку "Хрещатик".

Залізничний інцидент

Заснований у 1994 році Експрес-Банк на кінець 2005 року, за даними НБУ, за розміром загальних активів займав 33 місце серед 163 банків, що діяли в країні. Банк було створено "Укрзалізницею", що прямо або опосередковано володіла контрольним пакетом акцій банку.

Так, у 2003 році, до початку розмивання додатковими емісіями і продажу акцій з "залізничного" контрольного пакета, його найбільшими акціонерами значилися ЗАТ "Интер-Контакт" (33,41% акцій), "Укрзалізниця" (23,53%) і транспортно-експлуатаційне підприємство "Интертранс" (11,36%).

Проведення додаткових емісій і деякого "перетасування" акцій призвело до того, що за рік (станом на 1 січня 2004 року) 34,4% акцій банку належало компанії "Интер-Контакт" (Київ), 14,29% - дочірньому підприємству "Фіакр" (Київ), по 8,87% - київським компаніям "Реал Істейт АГ" і "Трансфорвардинг лимітед АГ", 6,83% - Донецької залізниці.

Через рік склад акціонерів продовжив дрейф у бік приватних компаній, і на сьогоднішній день власниками банку значаться ТОВ "Аз-Сі-Термінал" (9,47%), ТОВ "Металургійний центр" (9,47%), ТОВ "Саусленк-Запорожжє" (9,47%), СОДО "Захід-Резерв" (9,47%), Tierwell International Limited (9,26%), Airoil Beteiligungn AG (9,2594 %), ЗАТ "Страхова компанія Мд-гарант" (9,26%).

За вивісками більшості цих компаній знаходиться група, що контролює ВАТ "Запорожсталь". В "Укрзалізниці" від контрольного пакета лишилося лише 17% акцій.

Незважаючи на те, що залізничний монополіст втратив контроль над банком (зараз його частка складає 17%), саме через нього йде значна частина його грошових потоків.

Так, на кінець 2005 року депозити юридичних осіб склали 736 млн. грн., з яких 56% належать "Укрзалізниці" (відповідно до інформації менеджменту "Експрес-банку"). Також біля третини від 429 млн. грн. депозитів фізичних осіб - це зарплатні проекти залізничників.

Не менш активно банк займався і кредитуванням залізниці - близько 40% кредитного портфеля - кредити, видані підприємствам "Укрзалізниці". Що, до речі, є прямим порушенням нормативів НБУ по кредитах зв'язаним особам - дозволена "стеля" складає 30% портфеля.

Саме через настільки значну прив'язку до одного клієнта і виникли проблеми, коли у квітні (у той час, як стали відомі остаточні результати виборів) "Приватбанк" впровадив в "Укрзалізниці" зарплатний проект, а також підписав угоду про можливість перекредитування. До цього усі зарплатні проекти йшли через Експрес-банк.

Хоч глава "Укрзалізниці" Гладких і стверджує, що перехід викликаний винятково економічними мотивами, багато банкірів схильні в цьому бачити політичний підтекст.

До речі, якби прагнення "Укрзалізниці" знизити витрати на обслуговування у фінустановах було настільки потужним, то підприємство мало б провести відкритий тендер за всіма правилами, де і був би обраний оптимальний за вартістю варіант. Однак керівництво залізничного відомства замість цього дало привід виявити себе Генпрокуратурі. Представники останньої рекомендували міністрові транспорту Бондарю скасувати договір між залізницею та "Приватбанком" як такий, що порушує закони України.

Через можливість "підсісти" на фінансові потоки залізниці оживилися й інші великоваговиків банківського сектора. Зокрема, "Ощадбанк", заявив

про свою готовність стати уповноваженим банком “Укрзалізниці”, а також став ініціатором створення банківського консорціуму з метою підтримки “Експрес-Банку”.

Поки що банки неохоче йдуть на створення консорціуму – вільних коштів нині замало, та й гарантій повернення жодних немає. Глава асоціації українських банків (АУБ) Олександр Сугоняко 4 травня заявив, що НБУ надав Експрес-банку стабілізаційний кредит. Сам банк цю інформацію спростовує, стверджуючи, що не має потреби в нічій допомозі. Голова АУБ відомий своїми не завжди точними заявами, але твердження, що в Експрес-банку усе до ладу - це гарна міна за поганої гри.

Про це говорять і заяви Гладких про необхідність безкоштовної передачі 34% акцій Експрес-банку залізниці – тих, яких не вистачає до контрольного пакета, котрий було втрачено раніше за прямої згоди “Укрзалізниці” через додаткові емісії (У залізниці був контрольний пакет, без якого збори акціонерів ніколи не могли б ухвалити додаткову емісію акцій).

Заяви про безкоштовну передачу проданих акцій схожі або на шантаж, або на блеф - адже хто з покупців піде на те, щоб задурно віддати придбане за гроші. Зате в “Укрзалізниці” буде “відмазка” - от ми пропонували співробітництво, а банк сам не пішов нам назустріч.

Швидше за все перерозподіл закінчать тільки після призначення нового прем'єра.

Столична каса

Якщо Експрес-банк був створений для залізниці, то банк Хрещатик називають “кишеньковим банком” київської міськкадіміністрації (якій належить 51,16% акцій банку) і колишнього її голови Олександра Омельченко. Фінансові потоки в цьому випадку дуже істотні, адже банк обслуговує не тільки найбільший в Україні місцевий бюджет, але і цілу мережу найважливіших підприємств міста - від “Київгазу” та “Київенерго” до “Київхліба” й аеропорту “Жуляни”.

За активами, банк знаходиться вище за “Експрес-банк”, тримаючи 15 місце в Україні.

Порівняно недавно реальний контроль за банком (формальний залишається у КМДА) одержали Андрій Іванов, якого називають одним зі справжніх власників згаданої вище “Запоріжсталі”, та Василь Хмельницький (депутат 3-х скликань, у 2006 році пройшов за списком БЮТ).

Поки що БЮТ знаходиться в опозиції до більшості в Київграді, а новий мер Леонід Черновецький володіє банком “Правекс”. Саме наявність банкірських коренів у мера (останні чотири роки він був народним депутатом від “Нашої України” і не міг, у будь-якому разі формально, керувати банком) призвела до появи чуток про те, що відтепер столичні фінансові потоки підуть через “Правекс”.

Не тільки обслуговування бюджетних потоків може змінити хазяїв після виборів. Приватні підприємства заради більш надійного політичного даху теж можуть поміняти банки, що їх обслуговують.

Так, практично непомітно обслуговування НЗФ у середині квітня перейшло від контрольованого Пінчуком “Кредит-Дніпро” у Приватбанк. Багато в чому такий перехід можна дорівняти до заміни господарів самого НЗФ, особливо зважаючи на те, що менеджером по збуту продукції швидше за все буде людина з Приватбанку. Те, що перехід відбувся у квітні, також може говорити про те, що на договір між групами “Придніпров'я” і Приват вплинули результати виборів.

Переділ йде на всіх рівнях, від міністерств і відомств до обласних, районних і міських адміністрацій. Звичайно, у більшості випадків фінансові потоки там не зрівнянні з обслуговуванням столиці або “Укрзалізниці”, але і банки там зазвичай дрібніші. Тож їхня прив'язка до “ключового” клієнта не менша.

Уряд поки що спостерігає за цим переділом, не втручаючись. Навіть НБУ, на заяви якого розраховували банкіри, поки що зберігає мовчання. Але ж можлива втрата Експрес-банку - це не тільки удар по банківській системі, але й, скажімо, по одному з дітищ НБУ - по національній системі масових електронних платежів (НСМЕП) - вітчизняний аналог Visa/MasterCard.

Адже з 1,2 млн. карток НСМЕП майже половина була випущена “Експрес-банком”. А Приватбанк скоріш за все буде просувати свої зарплатні проекти на основі карток міжнародних систем - адже він є лідером в Україні за кількістю випущених платіжних карток.

Загалом, сприятливі умови для перерозподілу сфер впливу у фінансовій сфері можуть призвести до активізації так званих “шукачів ренти” - груп, для яких важливіше перерозподілити створене іншими, а не створювати самим. Саме такі групи були однією з причин того, що в Україні у 90-і роки був найбільший спад економіки серед країн СНД, у яких не велися бойові дії.

Зростання доходів населення і відповідний ріст бюджетних коштів приводить до того, що усе більше банків зацікавлені “осідлати” державні фінансові потоки. Мало того, готові витратити на одержання доступу до цих засобів “свої кривні”, котрі в протилежному випадку йшли б на кредитування економіки.

Однак свобода слова може відкрити новому виткові міграції банківських клієнтів позитивний напрямок - ті, чий інтереси не реалізовано, можуть вимагати відкритих тендерів або “зливати” інформацію про незаконні дії конкурентів.

Усі великі банки мають зв'язок із політичними силами, що пройшли до парламенту і зможуть користуватися депутатами як рупорами. Та й у середині самих міністерств або місцевих адміністрацій є люди, що

з радістю схоплять шефа за руку, що краде, якщо є можливість зайняти його місце.

Дрібні банки одержать додатковий стимул до злиття і проведення бізнес-стратегії спрямованої не на обслуговування одного-двох великих клієнтів, а більш рівномірного розподілу ризиків. В Україні і так за існування 163 діючих банків, частка першої десятки банків в активах усієї банківської системи більше половини.

Великі банки не тільки зазвичай мають кращий менеджмент і диверсифікованість клієнтів, але і зростають вони часто швидше, ніж дрібні.

Водночас, більшість банків останньої сотні - це кишенькові структури, створені для обслуговування декількох клієнтів, що є одночасно і найбільшими позичальниками і власниками великих пакетів акцій банку. Видаються таким клієнтам кредити найчастіше без належного аналізу ризиків, що приводить до значно більшого ризику збанкрутувати.

Олександр Жолудь, експерт Міжнародного центру перспективних досліджень